„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
лет пута на недељу.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву „Браника“ у Нови Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ЦЕНА ЈЕ „БРАНИКУ“

	За Угарску Србију	Босну Херц. и др. стране земље	
на годину	К 34·—	46·—	дин.
на по године	К 17·—	23·—	„
на чет. „	К 8·50	11.50	„

Појединн бројеви стају 12 потура

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слов.

Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући А. Пајевића у Дунавској ул. бр. 36.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

Бр. 132. У Новом Саду, у среду 4. (17.) јула 1912. Година XXVIII

Позив на претплату.

Са 1. (14.) јулом о. г. истекла је претплата свима оним нашим поштованим претплатницима, који су се претплатили на II. четврт 1912. г., те овим отварамо претплату на **трећу** четврт ове године.

Кад овим молимо наше поштоване досадашње претплатнике, да обнове претплату, молимо уједно своје пријатеље и познанике, да се заузму за **што јаче проширење** „Браника“. Свако, ко пажљиво прати наш лист, уверће се, да смо ми увек настојали, да наш лист буде на висини данашњега новинарства, да смо **увек непоколебиво стојали на српском народносном становишту**, због чега су нас толико пута **прогонили**, као ни један српски лист у Угарској. Свима поштеним Србима је познато, да смо се ми од постанка „Браника“ неустрашиво и под најтежим приликама **борили против познате покварене струје** у српском народу те су нас и представници те струје сваки час тужакали и правили нам силне трошкове, које и данас осећамо.

Претплата за „Браник“ остаје стара:

на читаву годину . 34 К
на по године . . 17 К
на четврт године . 8 К 50 п.

а може се претплатити и **месечно** са 2 К 90 п. За **Србију** износи годишња претплата: 46 динара, погодишња 23 динара, а четвртгодишња 11·50 динара. За све остале **стране земље** износи претплата **45 К** у нашем новцу.

Претплата се најбоље шаље поштанском упутницом **на администрацију »Браника«**.

У Новом Саду, 2. (15.) јула 1912.

Управа и уредништво „БРАНИКА“.

Евала!

Ко је пратио преговоре, које је недавно водио нови заједнички министар финансија као министар за Херцег-Босну, др. *Билински*, са члановима босанско-херцеговачкога сабора, односно са члановима земаљскога савета, тај је морао указати свако признање и поштовање представницима српскога народа у Босни и Херцеговини. Ми Срби само се можемо поносити, што онај народ, који је вековима био под азијатском владавином османске империје, који је претрпео све могуће зулуме за своју веру и народност, који је после, за време окупације, имао да претрпи разна гоњења, могао задржати свежину свога духа па живи осећај, да *одржи своје народно биће*. Па кад се тај живи осећај, да одржи своје народно биће, у тога народа исте крви, истога порекла, показао у слози свију трију вера, онда се том народу, онда се синовима Босне и Херцеговине могло само ускликнути: **Евала!**

Из Беча и из Будимпеште покупао је нови министар финансијја др. *Билински*, да се Босна и Херцеговина доведе у оквир таква положаја, који можда годи интересима монархије или бар интересима једне или друге половине монархије, али никако интересима Босне и Херцеговине. Представници Босне и Херцеговине, свесни о својој дужности, да бране интересе своје земље, своје отаџбине, знали су и тако опробану државнику, као што је Билински, ставити на супрот у свима појединостима интересе Босне и Херцеговине па интересе оне народне индивидуалности, коју сачињава народ Босне и Херцеговине.

Ми смо таки у почетку, после именовања дра Билинскога за министра Босне и Херцеговине, у оном листу рекли, да је тим именовањем *промашен избор*, но не стога, што др. Билински не би имао државничке способности и добре воље, да регулише односе у Босни и Херцеговини. Напротив, ми му у том погледу морамо одати свако признање. Али држасмо, да се др. Билински као *Пољак* не би могао никад отрести извесних осећаја, који не могу бити задахнути *правом љубављу* према огромној већини народа у Босни и Херцеговини. Па се ово таки и показало при првом кораку дра Билинскога при доласку му у Сарајево. Нико не може замерити и такова замерка никоме и не пада на памет, што се др. Билински осећа као *добар католик*. Али је сасвим чудновато, да државник, који треба да стоји на висини европскога изображења, при свом свечаном дочеку налази за потребно, да јавно наглашава, како је добар католик, а тиме некако мајушну мањину католика у Босни и Херцеговини *уздиже* а огромну већину православних Срба и муслимана *понижава*, а то је могло бити и повод, што је митрополит *Летица*, иначе скроз и скроз гувернаменталан човек, познајући осећаје свога православнога народа, морао доћи на мисао, да му ваља поћи у мировину.

Но не само услед тог инцидента при дочеку дра Билинскога у Сарајеву, него и према другим околностима, познајући доста добро све прилике у Босни и Херцеговини, морадосмо у погледу мисије дра Билинскога у споменутом чланку у овом листу рећи: да му је *залудна мука*.

То рекосмо с тога, што је читава система управе у Босни и Херцеговини анормална, сасвим погрешна те ако др. Билински хоће да поправља стање у Босни и Херцеговини, на основу исте системе, он апсолутно не може доћи до ма каква резултата.

Према системи администрације у Босни и Херцеговини изгледа, да је др. Билински дошао у Сарајево са једним већ у Бечу и у Будимпешти израђеним *програмом*, на којем се није *ништа дало мењати*. А каква је то система у погледу Босне и Херцеговине? То је система, која је уведена на скоро после окупације Босне и Херцеговине у осамдесетим годинама прошлога века, те узакоњена од стране оба ова законодавстава у Бечу и у Будимпешти. Наиме све, што се тиче Босне и Херцеговине, мора прећи министарски савет како у Бечу, тако и у Будимпешти, па у неким стварима и законодавна тела у Бечу и у Будимпешти, па и делегације. То је дакле *система дуализма*, која се примењивала на Босну и Херцеговину. Ово се још којекако дало извињавати тиме, што се за време окупације није могло сасвим сигурно знати, шта ће бити са Босном и Херцеговином. Али после *анексије* да се иста система подржава, *права је бесмисльца. Тога нема нигде на свету, да се једна покрајина од стране* **двеју** *држава администрује*. Нека нам се покаже такав пример! Ми га широм читавог земаљског шара не знамо. Да две државе у којој покрајини држе своје гарнизоне, то се још којекако може догодити, али да *две државе* коју покрајину заједно *администрују*, тога нигде на свету нема. А Босна и Херцеговина је те среће, да се на њој прави тај експеримент.

Здрави разум народа у Босни и Херцеговини увидео је, да то *никако не може бити*, па с тога је поклич широм Босне и Херцеговине: *автономија Босне и Херцеговине*. Јесте! Али шта би на то рекли не толико господа у Бечу, колико господа у Будимпешти? Баш мађарски државници мишљаху, да ће анексија спроведена бити тако, да Босна и Херцеговина *непосредно* припадну Угарској. Али кад се ово није догодило, у Будимпешти се свагда замерало, што Угарска од читаве анексије нема ништа, па се с тога настојало, да и Угарска учествује у администрацији Херцег-Босне. Плод тога настојања било је то, да је државни секретар Јулије *Рохоњи* послан у Сарајево као заменик земаљском поглавици генералу *Поћореку*.

Ми смо о именовању Јулија Рохоњија у овом листу већ изрекли своје мишљење. Рохоњи, као Новосађанин, у приватним односима није имао никаква анимозитета против појединих Срба, али у политичком погледу како за време мађарске либералне владе, кад је био посланик, тако и после пада мађарске коалиције, кад је надошла Куенова и Тисина владавина, припадао је оној мађарској страници, која је била најнепријатељскије расположена против Срба Он је увек заступао ону свагдању мађарску владину политику, која је ишла на то, да помађари немађарске народе Угарске.

Те тако је данас Босна и Херцеговина тако сретна, да на **врху своје управе има** једнога **Пољака** и једнога **Мађара**. Треба ли то да доказује велику љубав меродавних кругова према Босни и Херцеговини?

Познато је, да бечки Рајхсрат има свој **босански одбор**, дочим угарски сабор *нема* тога одбора, ваљда с тога, што мађарски државници мисле, да им није потребан такав одбор.

Значајно је, да је босански одбор у Бечу захтевао, да Билински у том одбору буде присутан, како би давао *информације* о приликама у Босни и Херцеговини. Али је аустријско министарство тај захтев одбило, под изликом, да заједнички министар финансија не може имати никаква делокруга у Рајхсрату. А прави узрок, са којег др. Билински није смео доћи у босански одбор у Бечу, биће то, што би угарски сабор томе врло приговарао.

Међутим босански одбор у Бечу сасвим *реално* посматра ствари у Босни и Херцеговини. Да се у том босанском одбору показују и неки велејитети за тријализам, то је истина. Али у неких чланова има и без обзира на тријализам чисто реално, *босанско становиште*. Један члан тога босанскога одбора, др. *Ренер*, поред автономије Босне и Херцеговине жели, да у тим покрајинама буду уведене све оне уставне слободе, које имају све уставне европске државе Др. Ренер држи, да би Босна и Херцеговина требале да *имају своје министарство, које би било одговорно босанско-херцеговачком сабору*.

Познато је, да се др. Билински у својим преговорима са члановима босанско-херцеговачког сабора изразио, да се модерне парламентарне установе не дају применити у Босни и Херцеговини и да становници Босне и Херцеговине нису још доста „зрели“ за парламентарни живот. Ми смо на ово већ у једном чланку одговорили и том смо приликом указали на Београд и Софију. Др. Билински желео је само толико, да *се у босанско херцеговачком сабору створи једна радна већина*, с којом би влада споразумно могла спровести потребне реформе, а која би у првом реду изгласала влади *прорачун*.

Напослетку су чланови босанско-херцеговачког сабора пристали и на то, али су ставили своје услове. И то сасвим тачно према *потребама земље*. У том су — што се не може доста похвалити — *све странке и све три вероисповести биле сагласне*.

Али др. Билински ставио је члановима босанско-херцеговачког сабора ово: *или — или*. Др. Билински је захтевао, *да се његов програм безусловно прими*. Па и у питању железница, коју потребу ваљда најбоље познају чланови сабора, није хтео Билински ни јоте да попусти. Чланови сабора нису могли никако успети са пругом *Тузла-Сарајево*. И ту се видело најјасније, да се баш у питању железница не уважава у интереси Босне и Херцеговине него интереси делом Угарске а делом Аустрије. Дакле се показало, да Херцег-Босна стоји према монархији, као *колонија за искоришћавање*.

Др. Билински још је рекао и то, да ће он свој програм спровести и без приволе босанско-херцеговачког сабора.

Но према тој претњи дра Билинског ми се можемо само *поклонити* члановима босанско-херцеговачког сабора, односно члановима земаљског савета. Они су остали **чврсто** уз своје **све** тачке, које су **формулисали** и

то формулисали начином тако разборитим, тако умним, тако државничким, да се српски народ може само поносити таквим српским детићима.

Услед тога, што др. Билински није хтео ништа да попусти од свог програма, босанско-херцеговачки сабор одгођен је. Шта ће бити даље, то не знамо.

Др. Билински је рекао, да ће он и без приволе сабора извести свој програм. Ми то верујемо. Снага је у владиним рукама. Али ваља помислити на последице. Ваља помислити на утисак такова поступка на јавно мишљење у Европи. Јавно мишљење опријатељило се са анексијом само с тога, што се претпостављало, да ће монархија знати у Босни и Херцеговини увести уставне институције.

Држање нашега укупног народа у Босни и Херцеговини, а наиме српскога народа у његовим преговорима са дром Билинским улева нам респект. те с тога му кличемо: евала!

Камо правде?

О жалосном положају Срба у Старој Србији доноси српски лист »Вардар«, што излази у Скопљу, под горњим насловом из Нове Вароши врло значајан чланак, који у целости саопштавамо. Чланак гласи:

Док се употребљавају енергичне мере против разоружања према нашем мирном становништву, дотле се у овом мирном па и најмирнијем куту наше земље, даје повода, да слободно крстаре наоружани муслимани. Много раније су растурени гласови, да има »комита«, због чега се власт постарала, да поред мухаџера наоружа и остале муслимане у Новој Вароши и околини, и то оружјем, које је од Срба узето. Како је Србину, који не сме ножића понети, кад види »агу«, како са брзометком о рамену и револвером за појасом иде уз чаршију, враћајући се са села, или низ чаршију, идући за село? Осећа се потпуно изгубљеним без икакве и ичије заштите и наде на бољу будућност.

Међутим све су многобројније и опасније муслиманске чете у беличкој нахији, па и чета неког Зеке из Урсула, која крстари по Златару. Кад већ не може сама, онда је разумљиво, што власт даје становништву оружје, да се од напасти и злих људи брани, али пада у очи, што се у таквим околностима узимају у обзир само муслимани, а Срба као и да нема! Не само што се Србима не даје оружје ради одбране, већ се строго мотри, да га не набаве ни за свој новац, а ко то од Срба учини и нађе му се оружје, он више није Османлија, већ издајник, комита!

Иницијативом власти и мухаџери су овде нашли најпогодније место, да око српских кућа и имања слободно шире земљиште за обрађивање, па и кад је оно туђе. „Цар ми је дао!“ вели мухаџир и то је довољно речено па да сељак слегне раменима и ћути, јер ако се успротиви, он је бунтовник. Он нема коме да се жали, јер баш они, којима би се жалио, иду за тим, да се мухаџери шире на штету нашега живља. Да је све ово овако, јасно се види из неких парница око отмице земље неких Срба на Разбојишту и Витолому. Интересантно је било, видети овдашњег варошког муфтију, како непозван а наоружан иде са комисијом (меалом) на терен, да виде, на чијој је страни правда. Тај верски представник, који у место ћитаба носи револвер за појасом, има прву реч на лицу места, где је комисија одређена, да испита право стање ствари и да забрањује појединим лицима да говоре, само ако је то на штету мухаџера. Он пред свима каже за нашег адвоката: »Овај ће бити себен да се раскуће 300 кућа мухаџера!“ Један од мухаџера у присуству комисије и осталих присутних јавно каже једноме од Срба, чије парче земљ хоће да отме: »А што ме, бездушниче, раскућујеш?“ Разуме се, да је ово и комисији годило, пошто није ставила примедбу за овако дрско мухаџерово понашање А то је врло жалосно и оно, што нас ужасно боле.

И док комисија и „људи од правде“, бескућнике и скитнице помажу на штету мирних и верних поданика, који својом погрбљеном грбачом издржавају толику империју и њезину војску, дотле после толиких мухарема, питање о узетој од Срба земљи по Разбојишту ипак остало је нерешено, а и кад се реши, биће сигурно у корист мухаџера, а на штету Срба.

Пошто је адвокат г. Периша Лакићевић успео а и помоћу докумената јасно и непобитно доказао, да је земља на Разбојишту, коју мухаџери отимљу, Тошића, Бјелића и Стевовића, власт је ипак одложила суђење под изговором, је ли мухаџеру то земљиште власт дала, а то значи, да је то меродавније од свих доказа и тапија, или је пак мухаџер сам то земљиште ставио у ограду. И кад последње буде, наћи ће се параграф, којим ће мухаџер добити парницу. Каква правда!

На овај начин се узима огромно имање и браћи Борисављевићима у Златару. И овде су докази и остали документи, као и тапије, које су пре 40 година издате, излишне.

Власт хоће по што по то да се та зе, мља прогласи за државну и даде мухаџерима.

Велики дани у Прагу.

III.

У недељу рано огласила је труба збор. Убрзо се поврстасмо и уз свирку музике пођосмо на Краљевске Винохраде, где ћемо саставити сви заједничку поворку. Окићени липовим гранчицама пођосмо поред музеума преко Вацтавских намјести (трга). Са оне узвишице код музеума лепо се види почетак поворке.

Иза старешинства су ишли француски и енглески гости. Напред је ношен стари соколски барјак од пре педесет година, а иза њега у кочијама соколски сениори, чланови првог чешког Сокола. Народ их је бурно акламирао. Соколи су ишли овим редом: Руси, Чеси из Америке, Сичи те Чеси изван Чешке, а иза њих остали по азбуци, даклем: Бугари, Хрвати, Словенци и Срби. Чеси као домаћини беху последњи.

Беле перушке српских сокола из гледаху као снежна река, оне су на рочито упадале у очи поред осталог и својом множином. Није то шала: 1200 људи. Иза Чеха беше нас највише и то се опажало тако јасно свуда, као да нас је још двапут толико.

Огромна поворка крене пар корака и стане, а песма и аплауз загуши све. Рекоше неки, да треба само одвраћати поздраве, а не махати капама, но то се није могло одржати. Осећаји су прекинули форме и дисциплина је попустила, а беле кићанке лепршаху се високо дигнуте. Без претеривања нико не беше тако топло поздрављан као Срби.

Пре пет година беше нас тек 74 у Прагу и са једнаким капама изгубљени, готово се и није знало за нас. Сада 1200 оштро одлупљених показивало је моћ и снагу соколске идеје, која се код нас развија управо џиновским кораком.

На старомјестске намјести није припуштан нико осим соколова. Већ смо ми Срби као предзадњи стајали близу цели сат, док је домарширала сва силна чешка соколска војска. У поворци корачасмо по осам у реду, а беше нас преко 30.000.

Тридесет хиљада људи, то Вам је кор пешадије и то кад је на ратном стању. Да приближно преставите ту голему масу, морам Вам рећи, да је цела поворка имала дужину од близу 5 километара.

Пред градском већницом постављена је грдна трибина за словенске и стране изасланике градова, штампе и корпорација. Напред је заступство града Прага на челу с начелником др. Грошем. Ту је командован поздрав на десно. Редови се збијају, корак постаје оштрији а главе се обрћу десно, да поздраве преставнике славнога града, који је приредио ове соколске свечаности.

На тргу говори генерал целе словенске војске, старешина др. Шајнер. Његов је глас добио необичну снагу, која настаје оног момента, кад човек осећа победу једне велике ствари. Сухопарна репродукција његове химне била би ово: Соколство везује све Словене у једну чврсту фалангу оплемењујући их идејама слободе, једнакости и братства. Тако организовано води их не да уништавају туђу, него да чувају своју слободу. Овако збратимљено оно обара све препреке, задивљује свет и води сигурно до циља, који је у том, да ће се сви Словени слободно грејати на сунцу своје рођене културе. На крају поздравља старославни град Праг и клања му се у име целог Словенства.

Трг добија живот, дижу се таблице, повијају барјаци, лепршају капе, а из хиљада грла ори се поздрав. Но само за кратко, један соколски сигнал и настаје опет тајац. Проговара начелник града Прага, др. Грош наглашавајући, да словенско соколство представља најизразитију снагу словенских народа. Само у једној фаланги биће успеха у борби против заједничких непријатеља и таквом раду кличе „на здар“. Музика свира „Хеј, Словени“, а соколи и публика прихваћа, призор се не да описати. Но опет само за кратко. Соколски сигнал поврати дисциплину и све се разилази дому. Српски соколи се опет с музиком у реду враћају у коначиште. После подне опет јавна вежба. Прелазећи преко осталог долазимо на просту вежбу, коју су сад изводили и остали Словени, па наравно и Срби. Овога је пута размак ишао још слабије и некако се показивало мање реда. Да ли је можда већ завладао умор, или је погрешка у том, што сад беше све помешано? Наша браћа из Србије, наравно то само нека, — јер остали беху одлични, — могли би бар оставити на вежбалишту политику. Било је таквих, који почеше разлагати, како би било најбоље за Србију, да је република. Макар њима такве мисли изгледале ма како дубоко или интересантно, добро је, да их придрже за себе бар у моменту, кад је потребан врстан рад и пажња.

Ми ћемо још у осталом други пут рећи нешто о дисциплини понеких,

ЛИСТАК.

Гиј де Мопасан:

БУРЕНЦЕ.

Господар Шикô, гостијоничар из Епревиља, стане са својим колицима пред двориштем мајке Маглоареве. Био је то снажан човек од својих четрдесет година, црвен и трбушат, а важио је као љутица.

Привеже коња за стуб поред капије па уђе у двориште. Имао је нешто земље, која је граничила са поседом мајке Маглоареве, на који је он давно бацио био око. Двадесет пута је већ покушавао, да купом дође до тога добра, али је мајка Маглоарова тврдокорно одбила сваку понуду.

— Овде сам се родила, хоћу ту и да умрем! говорила би увек.

Данас ју је застао, како љушти кртолу пред своји врати. Било јој је седамдесет и две године, била је суха, збрчкане коже на лицу и згурена, али у сваком послу неуморна, као каква млада девојка. Шикô је потапка пријатељски по леђи па седне поред ње на столичицу.

— Но, мајко, како сте са здрављем? Је ли све у реду?

— Прилично! А како Ви, кума-Проспере?

— Мало севања, иначе се не могу потужити.

— Па то је лепо!

Она не рече ништа више. Шикô је гледао како она обавља свој посао. Њени чворугасти, криви прсти, који су били тврди, као маказе у рака, као кљеште су вадили кромпире из котарице до ње. Хитлено је ножем обилазила око кромпира, од којих су отпадале дугачке љуске, и када је кртола остајала сасвим жута, бацала ју је у чинију напуњену водом. Три дрске кокошке приђоше њојзи, цограбише свака по једну љуску па побегоше са пленом, што су брже могле. Шикô погледа несигурно и збуњено и хтеде очевидно нешто да каже, али му ово не пође за руком. Једва се најпосле ослободи па рече:

— Реците ми, молим Вас, мајко Маглоареа!

— Шта желите?

— Зар не ћете никако да ми продате своју земљу?

— Не ћу! Нема од тога ништа! То сам Вам већ толико пута казала. Немојте ми о томе више говорити.

— Али ја сам нашао начина, како да се обадвоје користимо.

— А тај би био?

— Слушајте! Ви ми продајете земљу а опет је задржавате. Је ли Вам то по вољи?

Старица престане требити кртолу па упре у крчмара своје живахне очи са набораним капцима.

Он настави:

— Хоћу да се јасније изразим. Сваког месеца добићете сто педесет франака. Разумите ме: сваког месеца донећу Вам на ових својих колицих сто педесет франака! Али иначе се не ће ништа променити; ама баш ништа. Ви ћете и даље овде живети и немојте се ништа бринути за мене, баш ни најмање. Ви никаква друга посла немате, него само да примате новце. Допада ли Вам се то?

Он је гледаше у најбољем расположењу.

Старица га посматраше сумњиво, домишљајући се превари, која је у његовим речима била скривена. За тим рече:

— То би било за мене, а шта бисте Ви имали од земље?

— За то се Ви ништа не старајте. Ви ћете овде остати, докле Вам благи Бог даде живота. Ви ћете умрети на своме добру. Даћете ми само код бележника писмено, да ће земља после смрти бити моја. Ви немате деце, а за синовцем није Вам баш срце погинуло, Допада ли Вам се мој предлог? Ви задржавате целога живота своје имање, а ја Вам дајем месечно сто и педесет франака. То је за Вас чист добитак.

Старица је била зачуђена, узнемирена и у својој одлуци поколебана. Она одговори:

— Не кажем, да не ћу. Али се морам прво о том промислити. Дођите идуће недеље опет. Онда ћу Вам дати одговор.

Шикô оде радостан, као краљ, који је освојио још једну краљевину.

Старица остане замишљена. Идуће ноћи није спавала и четири је дана била као у некој грозници. Она је назирала неку опасност у крчмареву предлогу, али помисао на сто педесет франака месечних, на леп новац, који ће зазвекетати у њеној кецељи и као из неба падати у њено крило, а да не мора ни руку пружити, подстаче у њој неописану жеђ.

Потражи бележника па му исприча своју ствар. Бележник јој рече, да прими Шикотов предлог, али место сто педесет франака месечно да

који би морали бити далеко од сокола.

Задржавајући право, да извештај ове вежбе можда и попуним, прелазим на велико славносно вече, које су приредили јужнословенски ђаци (Словенци, Хрвати и Срби) у Народном Дому на Винохрадима.

Верујте, већ нам је било криво, што никад не чујемо наше лепе музике. Особито наша жупа крајишка ишла је увек последња у поворци, па смо добивали тек одјек музике, тако, да нисмо могли ни корачати спрам ње. Зато смо горели од нестрпљења, кад ћемо се моћи једном наслушати. Прилика се дала ово вече. Велика дворана народног дома била је дупком пуна, галерије су крчале од силног света, а и све покрајње просторије заузете су до задњег места.

После лепо изведених песама, дошли су и говори. Лепо су говорила сва три студента, Словенац, Србин и Хрват. Стављамо им на душу, да им и дела буду као речи, а и сами ћемо се трудити, да нам рад иде у оној основној мисли, која је тога вечера проповедана.

Иза њих су говорили др. Јамбришак, др Будисављевић, др. Смодлака, Перослав Љубић и на крају брат Јаша Ненадовић. Његов је говор примљен најодушевљеније. Његове речи о соколству дојмише се свију и нема сумње, да ће имати великог утецаја. Гуслар Перуновић опевавши уз гусле словенске јунаке био је срдачно поздрављен.

На то је музика ударила коло, а наш брат Јаша, онако стасит, проведе га кроз дворану и све побочне собе. Играло је све, колико је год могло места добити, настављајући после кола остале српске игре.

Забава је потрајала већ у зору и пружила задовољство и нама и осталој браћи гостима.

М. Г.

НОВИ САД, 3. јула 1912.

— **Стара песма наново почиње!** У прошли уторак, 26. јуна (9. јула) о. г. била је пред кр. судбеним столом у Новом Саду једна занимљива и карактеристична расправа. Овдашњи гостионичар Фридрих Хес, Немац, који се **одлучно држи своје немачке народности** и не ће — као што, на жалост, чине многи немачки капуташи у Угарској — да се однароди, био је оптужен, да је „**дражио против мађарског немзета**“ (закон спомиње само **народност**).

А чиме је г. Хес починио ту кривицу? У своје време смо о томе опширно писали. Један и сувише ревностан орган новосадске полиције, заменик великога капетана, одржао је, услед нечије денунцијације, код Хеса преметачину и том је приликом нашао код њега четири примерка немачке књиге под насловом: »Götzendämmerung« („Потамнели идоли“). У тој се књизи **осуђује і мађарски шовинизам и политика помађаривања** према немађарским народима у Угарској. За ту књигу је шопрошки суд још г. 1908. изрекао, да је „опасна по државу“ и одредио је заплену те књиге. Како Хес није знао, да је та књига забрањена у Угарској, дао је један примерак свом познанику, ратару Хенрику Јунгу из Ст. Кера.

Због тога „страшнога“ поступка државно је одветништво подигло против Хеса парницу по делу „**дражења**“, тврдећи уз то, да је Хес коловођа „пангерманске“ странке у Новом Саду па да као такав хоће шири непатријотизам. И Хес је стављен под оптужбу, ма да је његов бранилац, овдашњи адвокат и врли словачки родољуб г. др. Људевит **Мичатек** својом великом правничком спремом **потпуно обеснажио** све наводе оптужбе. Тако то већ иде у политичким парницама код нас!

Као што рекосмо, у прошли уторак је у овој парници била пред новосадским кр. судбеним столом коначна расправа. Оптужбу је заступао државни одветник др. Лајош **Бертин**, а оптуженога је бранио др. **Мичатек**. У оптужби су опет играле улогу патријотске фразе, против којих не помажу правни разлози ни докази, и тако је Фридрих Хес млађи, председник немачке народносне странке у Новом Саду, **осуђен на четири месеца обичнога затвора и на 400 Круна новчане глобе.** Због једне тобоже „пангерманске“ књиге!! Против те пресуде је осуђени и бранилац му уложио призив на виши суд.

Међу Немцима, како овде у Новом Саду, тако и у осталим њиховим крајевима у Угарској, ова пресуда је врло неугодно утецала те њихов орган „Дајчунгаришер Фолксфрајнд“, која излази у Темишвару, вели:

»Таковим пресудама немачки покрет у Јужној Угарској не само да не ће бити заустављен, него ће на против бити распаљен у пламен, који букти. У осталом једва је веровати, да пресуда новосадских судија може остати у снази, јер то би одиста било највише, што је у Угарској, чак и у парницама због дражења, извршено«.

Као што се види, сад почињу да судски прогоне због политике и Немце у Угарској. Стара песма, коју су нарочито певали за време коалицијоне владавине, наново почиње. Ево још један доказ.

Адвокатски конципијенат у Фагарашу, др. Виргил Пагуба (Румун) **осуђен** је ових дана од поротног суда у Марошвашархељу због „дражења против мађарског народа“ на **један месец дана државног затвора** и на 400 К новчане глобе

— **Новац им не смрди.** Ма да вође мађарске опозиције заступају становиште, да је гроф Стеван Тиса на незаконит начин изабран за председника заступничке куће те да су све његове одредбе ништавне, **сви су чланови мађарске опозиције до једног** на главној благајни парламента **подигли своје посланичке дневнице** за идућу годињу четврт. Те посланичке дневнице су **исплаћене на основу упутница, које је иставио гроф Стеван Тиса.**

Та чињеница је свакако најбоље обележје наших опструкцијонашких јунака па ко ни сада не прогледа, тај ће одиста остати вечито слеп.

Политички преглед.

— **Велика вежба енглеске убојне флоте.** Енглеска је опет нашла за потребно, да целом свету покаже своју огромну снагу на мору. Ради тога је на морској пучини пред ратном луком Спитхедом (Spithead) приређена вежба енглеске убојне флоте у такову размеру, каква још свет није видео. А све је то — јасно је — уперено на адресу Немачке, која наглим умножавањем своје ратне флоте хоће да је барабар Енглеској у владавини над морем.

Приликом 60 годишњице ступања на престо енглеске краљице Викторије окупљено је било у Портсмаусу 109 убојних бродова; кад је крунисан краљ Едвард VII., приређена је поморска смотра, у којој је учествовало 125 ратних бродова; лане, о крунисању садашњега енглескога краља Џорџа V., било је скупљено на портсмауском рејду 169 бојних јединица морских. Али све је то *маленкости* према оном, што ових дана беше у Спитхеду: 329 челичних грдосија поносито је дефилирало пред четири адмиралска брода. То беше тако импозантан, тако језиво величанствен призор, да се свакоме сину »гордога Албиона«, који је то чудо видео или читао о том, прса надимала поносом, те се широм Велике Британије захорило оно поносито: Rule, Britannia . . . ! (Владај, Британијо...!) Три четвртине свеукупне енглеске поморске убојне снаге *беше* на једном грозном окупу!

На тој је смотри било 18 дреднота, сви оружани грдним топовима од 305 и 335 сантиметара. А треба помислити, да се појми та сила, да *сви остали народи скупа имају само 21 оваков велик брод*. Осим тога нашла су се у Спитхеду четири т. зв. супердреднота, од којих сваки баца тане од *620 килограма* свако, и са својих 8 топова са истога бока може *у исти мах* просути страшну тучу од *4960 килограма* усијаног челика. Једина оклопњача на свету, која се по дејству може донекле успоредити с овим грдосијама, јесте италијански супердреднот »Dante Allighieri«. Највећа и најснажнија лађа енглеске флоте, окупљене у Спитхеду, била је »Lion« са 26.350 тона, 8 топова од 343 *см.*, која је уједно и *најбржа лађа на свету*, јер је, уза сву своју огромну масу, постигла брзину од 31·78 чворова.

Ту огромну, до сад на окупу невиђену флоту прегледало је најпре 405 заступника и лордова, стиглих експресним влаком, пловећи на броду »Aramzdale Castle«, док су бродови палили почасне славе. Онда су бродови дигли сидра и почела је вежба. Једна флотила *подморских торпедњача* исчезла је изненада под морску површину, да постави заседе већим дреднотима, а ови су се приправили за напад, штитећи своје бокове особитим мрежама, док је сва момчад хитала на своја бојна места.

Тек је била почела навала, кад се на ведром небу појавише силуете *четири великих аероплана*, који су кружили у висини од неких 200 метара. Авијатичари *спазише подморске лађе* и почеше их *пратити*, сигнализирајући у исто време помоћу безжичног брзојава заповедницима флоте, где се налазе подморски непријатељи. Из висине, наиме, авијатичар при лепом времену *одлично види*, шта бива у морској дубини. Осим тога, *скинали су авијатичари на подморске лађе кишу бомби*, које наравно нису биле напуњене. Тако су *аероплани* из небеских висина *сјајно осујетили подморски јуриш на морске немани*. Одмах су на то јуришали на те горостасе дестројери т. ј. контр торпиљери (разорачи торпедњача.) Али је и тај покушај остао без успеха, јер су аероплани и хидроплани — по претпоставци — уништили дестровјере баченим бомбама.

Вежбе су трајале од подне до четири сахата, а онда је та огромна флота, у осам редова, изашла достојанствено из луке.

— **Опасно стање у Турској.** Из **Приштине** јављају: Сукоби војске с Арнаутима, који су отпочели код Подујева још уочи Петрова дне трајали су до јуче. Дигао се цео Лаб и Приштина је једно време изгледала као опседнута установама. Војска је морала употребити и топове, чаја се грмљавина чула у Приштини. У вароши је била права паника. Чаршија је била затворена а држање Арнаута у вароши сасвим изазивачко и непријатељско. Има **много погинулих и рањених** са обе стране. Сви верују, да ће овог пута одбијени Арнаути поново напасти на Приштину, Митровицу и Вучитрн.

— **Енглески протест против американског закона о Панамском Каналу.** Велика Британија замолила је владу Сједињених Држава, да сенат одложи за неко време расправљање законског предлога о Панамском Каналу, док не стигне подробан протест против чланака, неповољних по интересе и права поданика Велике Британије. Пошто је сенату поднесено још много других законских предлога, то се мисли, да ће протест стићи пре, но што сенат започне расправљање закона о Панамском Каналу.

Државни тајник за иностране послове Сједињених Држава америчких, **Кокс**, службено је саопштио сенату протест Енглеске. Упутио га је председнику сенатског одбора за међуокеански законски предлог (*бил*), **Брендицу**. Из спроводног писма Кокосова се види, да је државна департманска управа целу ствар поверила конгресу. У своме писму најављује секретар Кокс, како на енглеске протестне ноте излази, да британска влада стоји на гледишту, да је сасвим свеједно, хоће ли се од американских бродова наплаћивати пловидбена такса па за тим враћати, или ће им се такса у опште опростити. Кокс налази, да би и једно и друго доста било противно духу понкефотског уговора.

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 3. јула 1912.

— **Лед.** У Старој Кањижи и атару јој била је онамад на ноћ ужасна непогода. Лед је *уништио* винограде и све пролетње усеве. Киша је начинила читав потоп.

— **Леп поступак.** Читамо у „Доњоземском Словаку“: Миленко *Ковачевић* је у Народној Банци у Кисачу узајмио 3000 К, кад му је требало да смести своју радњу у Будимпешти. Предузеће му пође срећно за руком, он поштено врати новац, а из захвалности стави банци на расположење 100 К да их употреби на просветне цели Словака и Срба у Кисачу. Одиста леп поступак, достојан похвале.

— **Радницима Личанима и Крајишницима и Србима уопште.** Сад је сигурна и решена ствар, градиће се железница од Огулина преко Плашког, Оточца, Госпића, Зрмање на Далмацију до Книна.

Ту ће бити посла сталног, сигурног, дугог и доброг *за 20 и више можда хиљада људи*. Та ће се железница градити пет-шест година, а згодно је нарочито за народ из оног краја, да се нађе на том послу и на тој заради, па да не долазе Талијани и којекакви други странци из бела света и да не односе готову крајцару од куће наше сиротиње, која се по белом свету потуца, тражећи себи рада и зараде.

За то не идите од куће ви, који сте још код куће, већ се нађите на том послу, а онима, који су по Немачкој (Прајској), Америци и т. д., јавите и пишите, нек се враћају кући, па нека код куће раде и зарађују.

— **Девојачко Васпиталиште Св. Мајка Ангелина у Будимпешти** (*VI. Váczi utca 63. II. em.*) прима пријаву за школ. год. 1912/13., на захтев родитеља шаље заводске проспекте и даје обавештаје.

18—60

НОВЕ КЊИГЕ: Др. М. Тривунац: *О Немцима* К 2·50. — *Златним Прагу, илустровано*, 30 фин. Гершић: *Световар Милетић*; *О години 1848.* — *Дела Ђуре Јакшића* К 15 Шаље, и на отплату, издавач: Напредак — Земун.

— **НА ЗНАЊЕ! Према већ оглашеној објави број нашег листа за четвртак не ће изићи!**

Новости са стране.

— **Незгода једног аустро-угарског подморског брода.** Из Пуља јављају, да се је подморски торпиљер бр. VI., кад се је дизао из воде, *сударио* са убојним бродом „Пеликаном“ и прилично се повредио те у мало није потонуо.

— **Железничка несрећа у Америци.** У држави Мисуриј, недалеко од Портленда, исклизао је из шина брзи воз, који је јурио брзином од седамдесет и пет километара на сахат. Између путника погинуло је њих осморо а врло многи су озлеђени.

---

ište dvesta, jer njeno imanje vredi najmanje trideset do četrdeset hiljada franaka. Još joj reče:

— Ako još petnaest godina uživite, on će Vam isplatiti još uvek tri četvrtine od vrednosti Vašeg imanja.

Starica je drhtala pri pomisli, da će svakog meseca dobiti ravnih dvesta franaka. Ali je još uvek sumnjala, bojeći se hiljade nepredviđenih stvari, skrivenih zamaka, ne mogući se ni na što odlučiti i stavljajući sve nova pitanja, dok nije došlo i veče. Najposle izda nalog, da se napravi kupoprodajni ugovor i ode kući sva uzbuđena, kao da je popila četiri bočice jabukovine.

Kada je Šiko došao, da čuje njen odgovor, dala se dugo moliti, činila se, kao da nema volje, i straховala je u svojoj duši, da on ne će hteti platiti dvesta kruna. Najposle, kada je on valjano na nju navalio, izađe ona sa svojim protivpredlogom.

On skoči iznenađen pa reče:

— Onda volijem odustati.

(Свршиће се.)

НОВИЈЕ.

Будимпешта, 2. јула. Опозиција мађарска је у Залаегерсегу држала народни збор, на коме су говорници сваки час прекидани усклицима: „Живела република?“

Атина, 2. јуна. Овдашњи листови дознају из Солуна, да сада најстрожије стражаре над бившим султаном Абдул-Хамидом. Откривена је наиме завера, која је ишла за тим, да ослободи збаченог султана из заточења и поврати га на османски престо. Међу завереницима има и много турских официра.

Рим, 2. јуна. Генерал Гаријони јавља, да је италијанска војска заузела Сиди Али. После заузећа тога положаја дошло је до поновног жестоког боја са Турцима и Арапима, који је бој трајао шест сахата те се свршио повлачењем Турака и Арапа, који претрпеше велике губитке.

Солун, 2. јула. Војничка посада у утврђењу Карабуруну побунила се. Један каплар убио је турског официра и повиче:

— Живео Абдул Хамид!

Бунтовници су опкољени многобројном војском и похватани. Боје се да ће сав солунски гарнизон устати на оружје.

Петроград, 2. јула. Против бившег јапанског министра-председника грофа Катсуре, који је сада на путу у Петроград, откривена је завера Корејенаца, који су Катсуру на руском земљишту хтели да убију. Руска полиција је похватала завереике.

ТЕЛЕГРАМИ
УРЕДНИШТВУ »БРАНИКА«.

Стање у Угарској.

— Сањарије »црнога грофа«. — Потпредседник заст. куће Бети пред бирачима. —

Будимпешта, 3. јула. У листу „Њугат“ у изишао је интервју његова главног уредника и познатог мађарског песника Игнотуса (дра Фајгелсберга) с грофом Јулијем Андрашијем. Овај је у погледу изборне реформе рекао, да ће бирачко право бити далеко удаљено од општега. За раднике би — вели гроф Андраши — било најбоље, да се сложе у благонаклону, праведну модерну цензусу.

Тријализму приписује гроф Андраши мало практичне могућности. Кад касније — рече тај промућурни мађарски гроф — сместимо под кров Босну и југословенске земље (!!), моћи ће се оне на задовољство разделити међу обе државе монархије (!).

Абадсалок, 3. јула. Петпредседник заступничке куће Бети држао је јуче овде пред бирачима говор, у коме је апеловао на увиђавност опозиције. Изјавио је, да ће пооштрење саборског пословника од краља бити потврђено, како би се сачувао углед (?!) заступничке куће.

Поверење турској влади.

Цариград 3. јула. Заступничка комора је изгласала влади поверење услед владине чврстине супрот устаницима.

На смрт осуђени руски матрози.

Севастопољ, 3. јула. Поморски ратни суд осудио је *на смрт* 10 матроза са оклопљене крстарице „Јован Златоуст“ због побуне.

Смрт руског авијатичара.

Севастопољ, 3. јула. Војнички авијатичар *Закутски* пао је са својим аеропланом на земљу и погинуо.

На знање.

Учтиво молимо све оне наше пошт. претплатнике, који било одласком у купатила, или иначе, промене место свога становања, да нам то благовремено јаве уз нову тачну адресу. А највише их молимо да нам објаве и повратак свој, да не бисмо узалуд слали наш лист и правили себи излишна трошка.

АДМИНИСТРАЦИЈА.

Управник: Др. Мих. Полит-Десанчић.
Одговорни уредник: Јанко Перић.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

По други пут извештавамо ону г. г. стипендисте, који још нису добили или досад нису поручили броширу

СТИПЕНДИЈСКО ПИТАЊЕ
(6 свеска Покрета)

да ћемо им је послати у 10 примерака уз накнадну наплату (per Nachnahme), рачунајући у ту наплату и поштарину. Ону г. г. стипендисте, који међутим сами буду послали новац, молимо, да уз К 3 (за 10 комада брошире) изволе послати и 36 потура за поштарину.

Новац нека се шаље Дру Тихомиру Остојићу, секретару Матице Српске у Нови Сад.

Др. ТИХОМИР ОСТОЈИЋ
Инж МИЛИВОЈ МАТИЋ
Др. ВАСА ЦАРИЋЕВИЋ.

Прештампан је у засебну књигу превод Јасијева предавања

Народносно питање и будућност Угарске.

Држимо, да овој књизи није потребно много препоруке. Ко је читао ово занимљиво и значајно предавање, док је излазило у нашем листу, тај ће знати, колико оно вреди; а тако исто држимо, да је име *Оскара Јасија* довољна препорука. Ова је књига заслужила, да је прочита по могућству сваки Србин, *који се занима нашим нацијоналним проблемом:* она је то заслужила по своме лепом, полетном стилу, по дубини, интересантности и оригиналности својих идеја; тако исто по хуманости пишчеве велике душе и по важности и значају његове личности, која је већ сада значајна у мађарском јавном животу, а у скорој будућности биће један од одлучних фактора.

Књига износи 3 штампана табака а цена је **само 30 потура** па већ и с те стране заслужује најлепшу пређу.

Књига се може добити у Новом Саду код г. **Бранка Ролера**, и у Будимпешти код г. **Марка Малетина** (Текелијанум, Veres Pálné utcza 17.)

Издање пок. Јована Ђуричића-Биорца из Руме.

Нова књига:

ЖЕНСКЕ БОЛЕСТИ
(њихова суштина, узроци и лечење природним средствима)

од

Дра мед. ЛАЗАРА НЕНАДОВИЋА

лекара у Франценбаду.

Књигу продаје књижара: **Svet. F. Ognjanović, Ujvidék**. Цена 2 круне.

Од сваке књиге 1·50 круне припада као поклон српским народ. школама будимске епархије.

ОГЛАСИ.

Миша Јовановић и Син
помодна и мануфактурна трговина
У ВЕЛ. КИКИНДИ
треба једног старијег трговачког
ПОМОЋНИКА.
Првенство има онај, који је самосталан продавац и солидног владања, а који говори српски, немачки, мађарски и румунски.
Ступити може 1. или 15. августа. 345 2—3

ЛЕКОВИТО КУПАТИЛО
„РУСАНДА“
У МЕЛЕНЦИМА
(Торонталској жупанији) — у јужној Угарској
Отворено је од 1. (14.) маја до 1. (14.) септембра сваке године. Специјално лечи: **Севотине хроничну реуму, Скрофулу** у свима њеним облицима и појавама. **Кожне болести**, које нису у стању биле никакове лековите масти излечити, — нарочито Psorias и Prurigo. Код женских **неуредан крвоток**, и живчане болести. Сигуран успех у лечењу **Костобоље** Caries. Necrosis-а, у коме премашује најчувенија интернационална купатила. **Са успехом** лечи **застарели Луес.** — Станови се састоје из четири модерно удешена **хотела са 74 собе, Курсалон, кафана, изврсна кухиња, добра музика, цветни парк**, са удобним клупама, — **гласовир, куглана, билиард** стоји на расположењу купалишним гостима. — Ближа извешћа и проспекте на захтев и бесплатно шаље **управа купатила „Русанде“** 205 67—

ПРОМЕСЕ.
Државне срећке од г. 1860.
(Nom. fl. 100)

Главни згодитак	. . .	К	600.000·—
1 згодитак	по . .	„	100.000·—
1 „	„ . .	„	50.000·—
2 згодитка	„ . .	„	20.000·—
15 згодитака	„ . .	„	10.000·—
30 „	„ . .	„	2.000·—
7350 „	„ . .	„	1.200·—

Жребање: серије 1. августа бројева 2. новем. 1912.
Цена: К 20·—
издаје
349 2-3 **МЕЊАЧНИЦА**
ЦЕНТРАЛНОГ КРЕДИТНОГ ЗАВОДА ДЕОН. ДРУШТВО У НОВОМ САДУ.

*) Поштом шаљемо поруџбине само кад нам се новац унапред пошаље заједно са 35 п. за поштарину.

За моју **гвожђарску и шпецерајску радњу** потребујем једног
СПОМОЋНИКА,
који 2—3 године сервира. Мађарски и српски језик потпуно мора знати.
МИРКО ЂОРЂЕВИЋ,
343 3—3 Ст. Бечеј.

Објава.
Поштованој публици стављамо до знања, да **нова цигљана** слав. **Централног Кредитног Завода деоничарског друштва** већ ради и да смо ми преузели **једину продају** целе производње обе цигљане споменутог сл. завода.
Тиме смо у пријатну положају, да можемо удовољити и највећим захтевима, те ћемо настојати, да своје поштоване купце послужимо умереним ценама, а овом приликом нарочито истичемо још припознату **изврсну каквоћу** производње цигаља сл. Централног Кредитног Завода деоничарског друштва.
Упити и поруџбине имају се упућивати на нашу писарницу (поред агенције Дунавског Паробродског Друштва) у Новом Саду.
С поштовањем
Јов. Ернст и Рот,
2—6 344 дрварски трговци.

Оглас.
Част ми је мојим поштованим пријатељима и познаницима трговцима јавити, да сам од фирме **Kohn & Löw** у Бечу после 32 године, где сам као заступник био, иступио, те да сам сада на Бечкој пијаци отворио агентурну радњу под својим именом
АГЕНТУРНА РАДЊА
Гиге Е. Марковића
у Бечу I. Fleischmarkt 15.
Стављајући ово мојим пријатељима и познаницима до знања, молим сваког, да ме у моме новом подузећу својски потпомогне и своје потпуно поверење ми поклони, т. ј. да се са својим поруџбинама на мене обраћају. Ја пак имао сам прилике кроз 32 године стећи свеза са свима великим фирмама које производе галантеријску, нирнбершку, стакларску, порцуланску и металну робу, те могу сваку, на мене управљену горњу поручбину најбрже, тачно и савесно извршити на потпуно задовољство свију својих пријатеља и познаника.
Молећи за што многобројнију потпору, шаљем свима својим пријатељима и познаницима српски поздрав, са особитим поштовањем
319 8—12 **Гига Е. Марковић.**

Др. ЧЕДА М. МИХАИЛОВИЋ
ИЗ БЕОГРАДА. 266 17—20
Пошто је провео дуже времена на клиникама за унутрашње болести у Паризу и упознао се са начином лечења у Вишиу и Емсу на лицу места, бавиће се овог лета у **Врњцима.**
Врши клиничке, микроскопске и лабораторске прегледе.

JOGИФ ШПИРКА ТЕХНИЧКИ ПРЕДУЗИМАЧ
НОВИ САД,
Св. Стеванова ул. 5.
ТЕЛЕФОН 246.
НАМЕШТА
водовод, плин, енглеске клозете, канализације, средишње ложење најмодернијег система, ветрења, опреме за служење топле воде и за купке, кухиње за прање и кување паром, опреме за сушење, охлађивање, дезинфекцију и ложење. За све те послове зготовљава планове.
ОПРЕМЕ ЗА КУПКЕ И ПАРНА КУПАТИЛА.
Снабдева водом: фабрике, замке, куће за становање, летњиковце и т. д.
Етаблисмани шмркова, мотори топлог ваздуха, спојени са шмрком.
ПРЕГЛЕДАЊЕ ПОСТОЈЕЋИХ ОПРЕМА. — Планове и предрачуне како у месту, тако и на страни зготовљава бесплатно.
НАЈБОЉЕ ПРЕПОРУКЕ. 115 22—30

Власник и издавалац: Деон. друштво Браник.
Парна штампарија д. д. Браника у Н. Саду.